

Nieuwsflits P10 onderzoek Eigenheid en eigenaarschap in leefbaarheidsinitiatieven

Wageningen, 12-9-2018

Roel During

Doel van het onderzoek

Met het onderzoek *Eigenheid en eigenaarschap in leefbaarheidsinitiatieven* wordt de cultuur van zelforganisatie in verschillende gemeenten in beeld gebracht. Ook heeft de wijze waarop en mate waarin maatschappelijke initiatieven en verschillende vormen van eigenaarschap in die cultuur zijn ingebed onze aandacht.

Globaal worden de volgende fasen doorlopen. Eerst wordt de dorpscultuur in beeld gebracht van zestien perifeer gelegen (ten opzichte van ligging gemeentehuis) dorpen in de acht deelnemende gemeenten. Over de dorpen heen wordt een diversiteitsanalyse uitgevoerd. Daarin wordt gekeken naar verschillen en overeenkomsten. Daarna vindt er een tweede inventarisatie en analyse plaats van de samenwerking tussen initiatieven en de overheid, en vervolgens is er een bestuurlijke workshop waarin de bevindingen ten aanzien van eigenheid en eigenaarschap worden omgevormd tot een bestuurlijke agenda.

Studenten op pad

In deze warme zomer is een zestal studenten de dorpen ingegaan om interviews af te nemen en gesprekken aan te gaan met bewoners. Dit is gebeurd in zestien dorpen, waarin ze een kleine week hebben vertoefd. Het doel ervan is om de dorpscultuur in beeld te brengen in al haar facetten. Er is aan de studenten gevraagd om naast de gesprekken ook te observeren wat er zoal gebeurt. Het gaat om gesprekken waarin mensen worden gevraagd te vertellen wat er gebeurt in het dorp, hoe zij actief zijn in het dorp, of van anderen weten dat zij zelf dingen ondernemen voor een (deel) van de gemeenschap. De studenten hebben van ons de instructie meegekregen om vooral te focussen op wat er tussen de inwoners zelf speelt en niet op de relatie van initiatieven en de gemeente. Dit is namelijk voorbehouden aan de vervolgstap in de analyse. Zowel de gesprekken als de interviews zijn semigestructureerd afgenomen. Er moest voldoende ruimte zijn voor een continue flow van associaties van de bewoner, zonder de druk van een hele lijst vragen. Geprobeerd is om veel mensen te spreken op de markt, in de supermarkt, in de kroeg, op straat, liefst bij een kop koffie of thee op een rustige plek.

Wat hebben ze gevonden?

De studenten hebben de bewoners van de dorpen enorm op hun praatstoel gekregen. De mensen spraken vrijuit over alles wat hen bezig houdt. Het zijn mooie gesprekken, vol van ambivalenties en emoties geweest. De ambivalentie zit hem in het nemen van een actieve rol en de vragen die daarmee gepaard gaan, zoals de vraag of het vol te houden is qua energie en geld, of ten aanzien van aansprakelijkheden en verantwoordelijkheden. De emotie hangt daar mee samen, omdat overal wel de vraag speelt van opvolging door generaties die na hen komen: "We zorgen nu voor de dorpsbewoners die dat nodig hebben, maar wie zorgt er straks voor ons?" Veelal impliciet en soms ook expliciet is dit een ondertoon die de mening inkleurt over vele praktische zaken. Alles wat er direct en indirect toe bijdraagt dat de eigen jeugd vertrekt uit het dorp wordt met lede ogen aangezien. Een emotioneel onderwerp dat in vrijwel elk dorp naar boven komt, is het voorkomen van eenzaamheid.

Door Nederland heen en ook binnen gemeenten zijn er bijzonder grote verschillen. Het verschil tussen culturen die zijn gekoppeld aan de bodemtypen zand en veen komt pregnant naar voren. Op het zand staan duurdere huizen, mensen zijn beter opgeleid en hebben meer kaas gegeten van organiseren. Of dit wel of niet waar is, maakt niet uit, want zo wordt er door de dorpen naar elkaar gekeken. Dat in het oosten en noorden het nabuurschap nog zo in de genen zit, zal niemand verrassen. Incidenteel is ook

naar voren gekomen dat als mensen onder de armoedegrens leven, het zeer moeilijk is om mee te doen in de activiteiten van een dorp. Daar kan het nabuurschap niet helemaal in voorzien, want die opgave is te groot. Maar we zien ook dat als er geen publieke ruimte is waar mensen elkaar kunnen spreken of dingen kunnen ondernemen, en als het verenigingsleven nog verzuild is, dat er dan nauwelijks gezamenlijke acties worden ondernomen. Dit lijkt de hypothese van het onderzoek te bevestigen, namelijk dat ontmoetingsplekken belangrijk zijn voor de humuslaag van samen dingen doen, die op haar beurt weer de voedingsbodem vormt voor initiatieven die leiden tot meer eigenaarschap.

De mechanismen van wederkerigheid laten ook een grote variatie zien. Veelal is het verenigingsleven van groot belang, waarbij een belangrijke rol is weggelegd voor sportverenigingen. Bijna altijd gaat het om meer verenigingen, soms om heel veel, maar soms ook om slechts één. Sommige dorpen hebben een verdienmodel ontwikkeld, en dan kan er duidelijk meer. Weer in andere dorpen staat de ondernemersvereniging aan het roer. De dorpsraden spelen natuurlijk een belangrijke rol, maar er zijn ook voorbeelden waarin er veel activiteiten ontplooid worden door veel bewoners zonder dat er sprake is van een duidelijke structuur of van leiderschap. Van evenementen die periodiek worden georganiseerd gaat een sterk symbolische werking uit. Het nodigt uit tot en bestendigt de saamhorigheid.

Dit zijn slechts eerste observaties want de echte analyse van het materiaal moet nog gedaan worden. Samenvattend zien we tot dusverre een sterke gemeenschapszin, een grote emotionele lading ten aanzien van veranderingen die ingrijpen op de structuur en continuïteit van die gemeenschap, verschillende mechanismen waarlangs eigenaarschap zich ontwikkelt en vooral ook een doorslaggevend belang van sociaal kapitaal.

Vertrouwelijke rapporten

Het makkelijke praten van de bewoners leidde ertoe dat ze schrokken van hetgeen ze zelf naar voren hebben gebracht in een gesprek. "je gaat dit toch niet allemaal opschrijven he?" werd er dan gezegd. "Dit moet het dorp of de gemeente niet weten, want dan ontstaan er problemen", werd er aan toegevoegd. Dit kwam erg vaak voor en nadat we eerste geprobeerd hebben om de rapportages te splitsen in openbaar en vertrouwelijk is uiteindelijk besloten om deze rapportages niet vrij te geven. Het zou allemaal teveel werk met zich meebrengen om alles te screenen, terug te leggen, veranderingen door te voeren en ga zo maar door. Dit betekent niet dat alle informatie voor de gemeenten verborgen zal blijven. We lossen dit op door de samenvatting/conclusies op te nemen in het verslag van de tweede ronde interviews (zie hieronder). Ook zullen we in de analyse over de dorpen heen kijken of de redenen voor vertrouwelijkheid structurele elementen bevatten die meegenomen moeten worden in het eindresultaat. Het kan bijvoorbeeld zijn dat mensen zich zo kwetsbaar voelen dat ze zich niet durven te uiten in het publieke domein. Als dat zo is, dan zullen we dat opschrijven en meenemen.

Hoe gaat het nu verder?

Inmiddels zijn we nu aan de tweede laag van inventarisatie en analyse begonnen. Voortbordurend op de dorpscultuurinventarisatie houden we interviews met mensen die leefbaarheidsinitiatieven ontplooiën en die er beleidsmatig bestuurlijk mee om moeten gaan. De focus is hier de gemeente en minder op de dorpen, met als doel het verkrijgen van meer inzicht in de dynamiek en samenhang van leefbaarheidsinitiatieven en in de interactie met de overheid (beschrijving van de samenwerking, emoties in die interactie, dilemma's, successen en rampen etc). We kijken dan ook verder naar de werkwijze van de initiatieven (motivatie, houding, vertrouwen, eigengereidheid, insluiting en uitsluiting etc), en naar ontwikkelingen in de tijd (meer, minder, kwalitatief beter, professioneler of juist gebrek aan volhardendheid, teveel werk voor vrijwilligers). Wie worden er geïnterviewd? De wethouder of raadslid, de contactpersoon of -personen van de (onderzochte) dorpen en enkele initiatiefnemers in de dorpen of

gemeente zijn benaderd of zullen benaderd worden, via het aanspreekpunt in de gemeente. De eerste contacten daartoe zijn inmiddels gelegd.